

YMPÄRISTÖ, TYÖLLISYYS JA VALTION BUDJETTI 1984 *

Juhani Kahelin

Ympäristö- ja vaihtoehtoliikkeiden piirissä on tullut tavaksi esittää näkemyksiä, että teorioiden tarkastelu ja rakentelu on hedelmätöntä ja että on sen sijaan toimittava arkielämän tasolla. Toisaalta on jouduttu havaitsemaan, kuinka vaikeaa on arvioida esim. valtion talouspolitiikkaa ja budjettia ja esittää sille omaa vaihtoehtoa.

Valtion budjetti on yhteiskunnan ohjauksen keskeinen väline. Budjetti edustaa ylätasoa näkökulmaa, se on ylhäältä päin tulevaa ohjausta. Budjetin perustelut ovat suoraan talusteorioista johdettuja. Näin ollen talouspolitiikan ja budjetin arviointi vaikkapa ympäristön tai työllisyyden näkökulmasta välttämättä edellyttää, että on kyettävä paneutumaan myös taustateorioihin. Me tarvitsemme jonkinlaista arviointikehikkoa ja -kriteerejä. Näin varsinkin silloin, kun on muotoiltava vaihtoehtoista politiikkaa. Muutoin hukutaan lukujen sekamelskaan ja ollaan jatkuvia altavastaaajia. Mielestäni talouspolitiikan perustelujen, siis teorian ja sen virheiden tunteminen on välttämätön osa myös ympäristö- ja vaihtoehtoliikkeiden työtä. On kyettävä näkemään arkielämän ongelmien ja politiikan ylätasoa välittyminen.

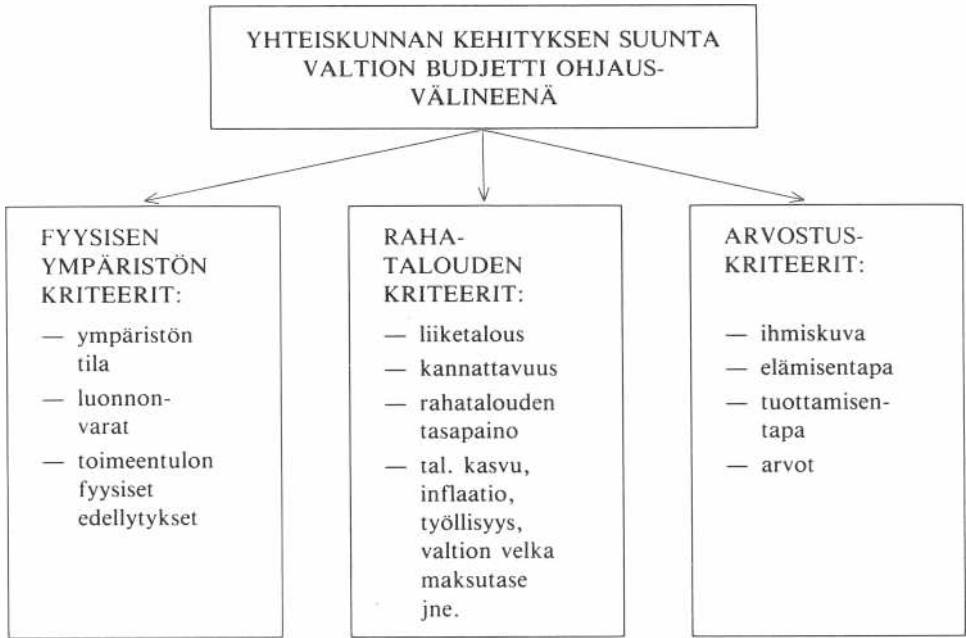
Näkökulman laajuus ja tarkastelu-ulottuvuudet

Eräs tapa systematisoida talouspolitiikan (budjetti sen osana) arviointia on erottaa kolme tarkastelu-ulottuvuutta eli -näkökulmaa. Ulottuvuudet ovat: 1) fyysisen ympäristön ulottuvuus, 2) rahatalouden ulottuvuus ja 3) ihmisten arvostusten ulottuvuus. Kuviona:

1. ja 3. ulottuvuus ilmentävät joko luonnon tai ihmiselämän sisäisiä välttämättömyyksiä. On oikeutettua edellyttää, että kaikki yhteiskunnallinen ohjaus saa sisältönsä näistä tosiasioista. Fyysisen ympäristön ja arvostuskriteerien on kuljettava läpi koko budjetin, sen kaikkien osien.

Talouspolitiikan ja budjetin arvioinnissa on siten kyse näiden tarkastelu-ulottuvuuksien eli ympäristö-, rahatalous- ja arvostelukriteerien keskinäis-suhteesta, välittymisestä. Kyse on tarkastelukulman laajentamisesta, ei millekään uusille reuna-alueille, vaan kysymykseksi siitä, missä määrin talous-

* Ympäristönsuojelun työllisyys ja talous -seminaarissa Helsingissä 12. 11. 1983 pidetty esitelmä.

politiikka keskittyy asiasisältöön, substanssiin, yhteiskunnan ja ihmiselämän reaaliin ongelmiin. Ellei talouspolitiikka ole ratkaisu ympäristöstä ja arvostuksista asettuviin ongelmiin, se menettää mielekkyysperustansa.

Budjettia lukemalla havaitsee heti, että nykyinen talous- ja yhteiskunta-politiikka operoi rahaulottuvuudella, nojaa rahatalouden sisäisiin kriteereihin. Budjetin tavoitteet (inflaatio 6 %, valtion velanotto 10,5 mrd, veroaste 36,5 %, kansantuote 3 %, vienti 4—5 %) liittyvät rahatalouden tasapaino-ongelmiin ja laajenemistarpeeseen. Ympäristötavoitteita budjetti ei tunne. Arvostusten osalta viitataan ylimalkaisesti hyvinvoinnin kasvuun, joka samaistetaan rahatalojen kasvuun. Yhä enemmän on ihmisten kokemuksiin ja käytännön toimintaan perustuvaa näyttöä siitä, että rahatalojen ja hyvinvoinnin samaistaminen on suorastaan virheellistä. Eli valtion talouspolitiikka ja budjetti lepää erittäin suppealla sekä ympäristön ja arvostusten näkökulmasta virheellisellä perustalla.

Kuinka tähän on päädytty?

Budjettipolitiikan linja 1975—84

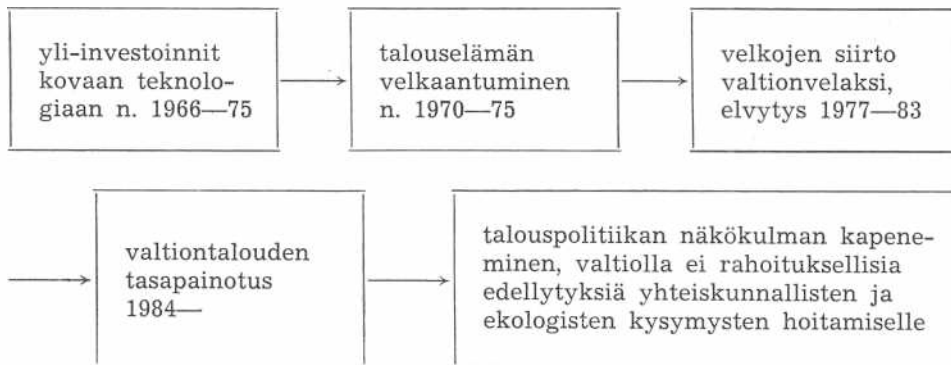
Ympäristöongelmien kasvu on seurausta siitä talouspolitiikan linjavalinnasta, joka toteutui 1970-luvun luonnonvarakriisien (öljy ym.) jälkeen. 1970-luvun puolivälissä Suomessakin tehtiin taloustieteellistä tutkimusta talouden

toimintaperiaatteiden, luonnonvarojen ja ympäristön suhteista. Tuolloin keskusteltiin talouden rakennevirheistä, pääomavaltaisuudesta, investointien ohjaamisesta työvaltaisempaan ja luonnonmukaisempaan suuntaan (esim. Pyyhtiä 1976). Talouden sisällölliseen uudistamiseen tähdännyt keskustelu kuitenkin vaiennettiin valtiollisella talouspolitiikalla. Ratkaisuksi ei valittu talouden ja ympäristön ristiriidan yhteensovittamista, kuten olisi ollut luonnollista. Sen sijaan rahatalouden ongelmista ja vallitsevan tuotannon rakenteesta johdettiin entistä kovemmat ehdot ympäristölle.

Vuosina 1975 ja 1976 Mieltusen hallitukset I ja II toteuttivat ensin rajun rahataloudellisen tasapainotuksen. Vuonna 1977 käynnistettiin ns. elvytyspolitiikka (Sorsan ja Koiviston hallitukset). Elvytys tähtäsi tuotannon ja yhteiskunnan rakenteiden vakiinnuttamiseen.

Luonnonvara- ja ympäristökriisit olisivat edellyttäneet päinvastaisia johtopäätöksiä. Elvytyspolitiikka on riisuttu talouden toimintaperusteita ja sisältöä koskevista kysymyksistä. Luonnonvara- ja ympäristönäkökulmasta elvytyspolitiikka oli ja on virhe. Se on nimenomaan koko talouden ja talouspolitiikan keskeistä sisältöä koskeva virhe.

Elvytyksen nimissä ja julkista taloutta kanavana käyttäen siirrettiin rahaa liike-elämälle ja pelastettiin se velkaantumiskriisistä, johon se 1970-luvun alun yli-investointien myötä oli itsensä ajanut. Lähivuosina näin syntyneet valtion velat lankeavat maksettaviksi. Valtiontalouden tasapainotuksen nimissä on nyt helppo esittää, ettei valtiolla ole rahaa esim. ympäristöpolitiikkaan. Ongelmien ketju on siis:

Alkuperäinen virhe on etsittävä ketjun alusta. Sieltä on myös uuden, järkevän politiikan sisältö johdettava.

Keskeinen virhe on talouspolitiikan näkökulman suppeus. Valtio operoi pelkästään rahatalouden ulottuvuudella, on ottanut hoitaakseen vain rahatalouden tasapaino-ongelmat. Kuitenkin ongelmien ydin on talouden ja ympäristön (sekä arvostusten) suhteessa, ristiriidassa.

Budjetin kasvustrategia 1984—1988

Talouspolitiikan johto ylpeilee sillä, että Suomessa talouden kasvu on viime vuosina ylittänyt teollisuusmaiden keskimääräisen kasvun. Tämä kasvu ei ole syntynyt eikä synny itsestään. Julkinen valta raivaa tien auki, aina johonkin suuntaan, puskee esteet tieltä. Jotkut muut näkökohdat vastaavasti syrjäytyvät. Vuoden 1984 budjetissa sosiaaliset näkökohdat ja ympäristökysymykset joutuvat syrjäytymään.

Antisotiaalisen ja ympäristövihamielisen talouspolitiikan lähtölaukaus oli syksyn 1982 devalvaatiopaketti (myös Pekkassopimus 1981). Vuoden 1984 budjettiin tämä linja on koottu systemaattiseksi strategiaksi. Kylminä tilastolukuina budjetin kasvustrategia on:

	1984—1988 keskim./v	1984
vienti	5 %	4 %
tuotanto	3 »	3 »
yksit. investoinnit	3 »	3 »
kulutus		2 »
hinnat		6 »
työttömyys		5,7 »
vaihtotase		— 4,7 mrd mk

Budjetin 1984 doktriineja ovat mm.:

- talouden kasvussa on ylitettävä se, mihin teollisuusmaissa keskimäärin päästään
- talouspolitiikan painopistettä muutettava viennin elvyttämiseen
- vuosi 1984 olisi taloudellemme tyypillinen, länsiviennin kasvusta alkunsa saava noususuhdanne
- tuotannon kasvu nopeutuu pääomavaltaisilla aloilla ja hidastuu työvaltaisilla aloilla
- erityisesti metsäteollisuuden ja sitä palvelevien alojen tuotanto kasvaa tuntuvasti
- 1984 tuotannon elpyminen lisää työvoiman kysyntää, työpaikkojen määrä kasvaa 20 000 ja 1988 mennessä 100 000
- talouspolitiikan ansiosta kasvuprosentti nousee yhdellä (1984—88).

Suomen valtion budjetti 1984 osoittaa, että teollisuusmaiden talouspolitiikassa ei opita juuri mitään. Kansainvälisen kaupankäynnin romahdukset 1970-luvulla johtuivat siitä, että kaikki teollisuusmaat kilvan kasvattivat vientiään, kukin omalta kohdaltaan. Kokonaisuutena tämä on jo loogisestikin mahdoton. Käytännön seuraus oli, että ajauduttiin, paitsi talouden sisäiseen sekasorttoon (hyperinflaatio, kansainvälisen valuutta- ja pankkijärjestelmän sekasorto, kehi-

tysmaiden velat ym.) laajamittaisiin luonnonvarakriiseihin ja ympäristötuhoihin.

Budjetin tarkastelua osa-alueittain:

Metsäpolitiikka ja metsäteollisuus

Budjetin suhtautuminen metsään osoittaa, että Suomen talouspolitiikassa ollaan yrittämässä paluuta aikaisempien vuosikymmenien sanelupolitiikkaan metsäteollisuuden etujen ajamiseksi.

Budjetin mukaan Suomen metsäteollisuuden kapasiteetti on viime vuosina kasvanut siinä määrin, että se nykyisin vastaa metsien puuntuottokykyä (huom: tuottokyvyn käsite). Maailmalla on runsaasti liikakapasiteettia ja -tarjontaa (edelleen budjetin mukaan). Liikatarjonta vaikeuttaa Suomen koko uuden kapasiteetin lisätuotantoa. Myös puun tarjonnan pelätään rajoittavan metsäteollisuuden kasvua. Kuitenkin lähivuosien kasvutoiveet on asetettu juuri metsäteollisuuden varaan. Ensi vuoden kasvuennuste on 6 %. Valtion metsäpolitiikan tavoitteiksi on budjetissa asetettu:

- puunkäytön tehostaminen
- teollisuuden raakapuun saannin turvaaminen
- puuntuotannon lisääminen

Lapin ns. vajaatuottoisten metsien kunnostamista tehostetaan. Metsänparannustöihin varataan valtion rahaa 315 milj. mk (lisäys 10,5 %). Valtio siis säilyttää metsänparannustöiden määrällisen tason ainakin entisellään, vaikka suot on lähes ojitettu, pellot metsitetty, metsätiet rakennettu, lannoitus vähenee, metsänviljelyn tuloksia epäillään ja vaikka metsissä on entistäkin hakkuusäästöä yli 100 milj. kuutiota. 1960-luvun Mera-ohjelmien malliin valtio on käynnistämässä uutta suurisuuntaista puuntuotannon tehostamisohjelmaa: hakkuusuunnitteen nostoa 17 %:lla eli 70 milj. kuutioon/v. Matti Leikolan mukaan on avoin kysymys, kuinka tavoitteen toteutuminen ylipäänsä olisi mahdollista. Hänen mukaansa luottamus Mera-ideologiaan meni 1970-luvulla mm. metsänhoidon kustannusten nousun myötä. Mera-ohjelmat edesauttoivat metsätuhoja, puun laadun heikkenemistä ja maaperän köyhtymistä. Mera-ideologian aatteellista tyhjiötä on täyttämässä luonnonläheinen metsänhoito. Yleinen kiinnostus metsään puuntuotantopaikkana vähenee (arvostusulottuvuuden merkitys). Keski-Euroopassa metsät nähdään jo virkistysympäristönä. Suomessa kokonaisvertailua tehomenetelmien ja luonnonmukaisten menetelmien mielekkyydestä ei ole tehty. Hajatietojen mukaan luonnonmukaisemmat menetelmät voivat olla edullisempia rahallisestikin kuin tehomenetelmät. Esim. jatkuvassa kasvatuksessa jää suuri kustannuserä, viljelykustannukset, pois. Kaikesta tästä huolimatta vuoden 1984 valtion budjetissa lasketaan työn tuottavuuden metsätöissä kasvavan (1984) 7 % eli valtio toivoo ja luottaa siihen, että entistä voimaperäisemmät ja teknisemmät menetelmät edelleen lisääntyvät.

Metsänkäsittelyn vaihtoehdoista avautuu periaatteellinen ja kauaskantoinen näkökulma koko valtion talouspolitiikkaan. Valtio vastustaa inflaatiota rahataloudellisin keinoin (tulojen säätely, korkokannan nosto, valtion menojen supistaminen ym.). Kuitenkin inflaation alkuperäisiin syihin puretuva menettely olisi elinkeinojen, esim. metsäpolitiikan, sisällöllinen ohjaus luonnonmukaisempaan ja halvempaan suuntaan. Vastaava ohjaustarve koskee puunjalostusta (prosessien kehittäminen, Ruotsin mallitehdassuunnitelma, Joensuun korkeakoulun energiatutkimus).

Metsäteollisuus on aiheuttanut 80 % Suomen vesistöjen saastumisesta. Metsäteollisuuden energiatarve johti vesistöjen rakentamiseen ja tekoaltaisiin. Metsä(teollisuus)politiikallaan valtio vaikeuttaa ympäristöpolitiikkaa monin veroin enemmän kuin mitä ympäristöministeriö kaiken kaikkiaan saanee aikaan.

Maatalous

Valtio on ratkaisevasti edesauttanut kiihtyvän oravanpyörän muodostumista maatalouteen. Osina siinä ovat maatalousverotus (verolaki 1968), maatalouden tulojärjestelmä (maataloustulolaki) ja lainoitus (maatilalaki = rakennepolitiikka).

Maatalouden on sallittu muuttua tavaroiden kierrätyskanavaksi ja myyntikohteeksi (koneet, lannoitteet, rehut, ...). Maatalouden konekanta/ha on kaksinkertainen Ruotsiin verrattuna. Maatalouden tuotosta (18,1 mrd) 80 % menee kustannuksiin. Juuri pääomakustannukset rasittavat maataloutta. Maatalouden osuudeksi yleisestä inflaatiosta on laskettu 13 % (TKL:n laskelma). Maataloustulolaki varmentaa automatiikan, jolla kustannukset siirretään hintoihin. Ruoka on Suomessa kallista, vaikka valtio käyttää ensi vuonnakin 5 mrd mk elintarvikkeiden hintatukeen ja vientitukeen. Maatalous on havainnollinen esimerkki siitä, kuinka inflaation alkutekijät on haettava elinkeinorakenteen ja tuotantomenetelmien kehityksestä (ylisuuri koneistus, maatalouden muuttuminen pääomavaltaiseksi yritystoiminnaksi). Tämän kehityksen ohjaamisesta on myös ratkaisut hintojen nousuun haettava.

Kuitenkaan budjetissa ei ole viittaustakaan maatalouden tuotantomenetelmien sisällölliseen uudistamiseen. Valmistella on ns. pitkän tähtäimen maatalousohjelma. Siinä rakennepolitiikan perussuuntaa ja maatalouden tulopoliitiikkaa pidetään edelleenkin annettuina. Valtion ratkaisu maatalouden ongelmiin on jo parinkymmenen vuoden ajan ollut leikata sitä aina heikommasta päästä pienemmäksi. Näin maatalousväestö on supistettu jo 10 %:ksi ja se rajoittuu ns. yrittäjäasemassa oleviin. Esim. USA:ssa (ennen Reagania) orgaanisen viljelyn tutkimus oli osa maatalousministeriötä. Ruotsissa luonnonmukaisen viljelyn tutkimus ja kokeilu on pitkällä. Suomen virallinen maatalouspolitiikka ja valtion budjettipolitiikka vaikeenee näistä vaihtoehdoista. Esim. luonnonmukainen perunanviljely lisää työmenekkiä 8 %. Vastaava lisäys koko maataloudessa merkitsisi noin 25 000 työpaikkaa (Omavarainen maatalous).

Luonnonmukainen viljely ilmeisestikin vähentäisi pääomakustannuksia eli olisi jälleen ainakin siltä osin yksi inflaation hillitsemiskeino. Ts. yhteiskunnan ja ympäristön kannalta maatalouden viljelytapaa koskevat vaihtoehdot avaavat mielenkiintoisia näkymiä. Valtion ei tulisi pakottaa maataloutta toimimaan raakana yritystoimintana kalliin panoksin. Yhteiskunnallisesti tulisi luoda edellytykset väestön osallistumiselle eri tavoin elintarviketuotantoon. Näin syntyvää lisätyötä ei ole tarve tarkastella tavanomaisin työmarkkinakäsittein eikä pelkkänä palkkatyönä. Näin myös väitteiltä luonnonmukaisen viljelyn kalleudesta putoaa pohja pois. Ilmeisesti tarve nykymuotoiseen maataloustulojärjestelmään ja jatkuvaan hintojen nostamiseen poistuisi tai oleellisesti vähenisi. On kyse näkökulman laajuudesta. Valtion maatalouspolitiikka supistaa näkökulmaa.

Vesistöt

Budjetin mukaan voimalaitosrakentamista jatketaan mm. Kyrönjoella, Perhonjoella (Kaitfors) ja Kalajoella. Pari vuotta sitten eduskunta edellytti vaihtoehtoissuunnitelmaa Kyrönjoelle. Yksityisellä insinööritoimistolla teetetyn suunnitelmaraakileen valtioneuvosto maa- ja metsätalousministeriön esittelystä hylkäsi viime kesänä ja nyt töitä jatketaan entisen voimalaitossuunnitelman mukaisesti. Esimerkki osoittaa, että nykyinen hallintokoneisto halutessaan uhmaa vaikka eduskuntaa.

Vesistöhankeiden päätöksenteon menettelytapoja selvitellään, mutta näyttää siltä, että itse hankkeiden sisältöön ei sitä kautta tule muutosta. Vesistöhankeiden ja vesilain varsinainen epäkohta liittyy hyötyjen ja haittojen arviointimenettelyyn. Hyötyjen ja haittojen arvostaminen pelkästään rahamääräisinä (markkinahinnoin) nykyisen vesilain tavoin antaa ympäristöarvojen ja yhteiskunnallisten arvojen kannalta mielivaltaisen lopputuloksen. Esim. Les-tijoella tehdyt vaihtoehtotutkimukset (Oulun yliopisto) osoittaa, että vesistöjen käytössä voidaan perustellusti päätyä täysin toisenlaisiinkin ratkaisuihin kuin mitä vesilain mukaan on tähän asti katsottu.

Näihin kysymyksiin kuin myöskään vesistöjen vaihtoehtoisen käytön kokonaisuohjelmointiin vuoden 1984 budjetti ei tuo vielä mitään ratkaisua.

Kalastus

Kalastuksen tuki ohjautuu käytännössä kokonaan merikalastukselle ja sieläkin yhden kalalajin (silakan) teolliseen jalostukseen ja suurimmaksi osaksi yhdelle suuryritykselle (Valio).

Kalakantojen keinolliseen hoitoon sijoitetaan valtion ja yksityisten toimesta jopa satoja miljoonia markkoja. Kuitenkin on kertymässä tutkimustietoa siitä, että pelkän viljelyn avulla ylläpidetyt kalakannat eivät tule säilymään ja että kalakantoja ja kalastusta odottaa suurelta osin tuho (esim. Ikonen 1981). Valtion kalatalouspolitiikka on lähiaikoina käännettävä pääläelleen. On siirryt-

tävä vesistöjen laajamittaiseen kunnostamiseen ja kalakantojen luonnonmukaiseen hoitoon. Kalastuksen painopistettä on siirrettävä takaisin rannikoille, jokisuille ja jokivarsille. Tällainen kalastus vie vähemmän energiaa, on työvaltaisempaa, alueellisesti hajautuneempaa ja sallii osallistumisen ilon muillekin kuin muutamalle tehoyrittäjälle.

Vesistöjen kunnostuksella ja kalastuksen säätelyllä päästään kalakantojen elvyttämisessä nykyisiin tai parempiin tuloksiin kenties murto-osalla nykyisistä kustannuksista. Tämäkin esimerkki osoittaa, että valtion menoja voidaan ja on jopa paikallaankin pienentää, mutta oleellisinta on luoda tilalle elinkeinopoliittinen vaihtoehto.

Rakentaminen, asuminen

Rakentamis- ja asuntoasioissa valtio keskittyy määrälliseen säätelyyn, rakentamisen tahdittamiseen rahatalouden kulloisenkin ongelmatilanteen mukaan. Asuntojen rakentamista käsitellään erillisenä liiketoimena ja osana rahankiertoa, jonka vaikeimpia solmukohtia valtio kulloinkin voitelee (säästö-palkkiot, asumistuki, vuokrasäännöstely ym.). Asumistarpeella valtio houkuttelee ihmiset säästämään ja ottamaan lainaa eli ihmiset sidotaan rahatalouden etenemiseen, kaupungistumiseen ja kaikkiin sen ongelmiin. Asuntopolitiikallaan valtio passivoi ihmiset, tukahduttaa ja estää luovan suhteen syntymisen ihmisten ja ympäristön välille.

Uuden elinkeino- ja ympäristöpolitiikan myötä rakentamiseen ja asumiseen avautuu uusi syvällisempi näkökulma. Elinkeinot ja ympäristö on uudelleen vapautettava luovuuden kohteeksi ja lähteeksi. Se voi merkitä esim. asumisen ja tuottamisen yhdentämistä, ekologisia yhdyskuntia, oleellisia muutoksia aluerakenteeseen sekä yhdyskunta- ja asuntopolitiikkaan. Ympäristöministeriöllä olisi tässä haastava työkenttä edessään.

Yhteiskuntasuunnittelun asema valtionhallinnossa

Vuoden 1984 budjetissa valtioneuvoston kanslian suunnitteluosasto siirretään sisäministeriön aluepoliittiseksi suunnitteluosastoksi. Alunperin valtioneuvoston kanslian oli määrä harjoittaa yhteensovittavaa yhteiskuntapoliittista suunnittelua. Yhteensovittavaa roolia missään syvällisemmässä mielessä sille ei missään vaiheessa muodostunut. Suunnitteluosaston muuntaminen aluepolitiikan valmisteluyksiköksi on yhteiskuntasuunnittelun konkurssijulistus valtionhallinnossa.

Myös vesihallitus perustettiin (1970) sovittamaan yhteen vesien käytön eri intressejä. Siellä yhteensovittavan roolin epäonnistuminen oli niin totaalista, että tilanteesta selvittää vain koko vesihallinto hajottamalla tai lakkauttamalla.

Kasvupolitiikan käynnistämisen aikaan (1960-luvun loppu) perustettiin myös Taloudellinen suunnittelukeskus (Tasku). Taskun työ on rajoittunut talouden ja pääoman määrällisen kasvun suunnitteluun. Nyt kun tuollainen suunnittelu

on havaittu vahingolliseksi, on aika perustaa vaihtoehtotasku, joka keskittyy elinkeinojen sisällölliseen ohjaukseen ekologisia ja ihmisten arvostuksia vastaavaksi.

Yleensäkin se suunnittelu ja tutkimus, jota valtio tekee tai tukee, on sisällöllisesti kaventunut. Tällä hetkellä se alkaa rajoittua puhtaasti tekniseen ja liiketaloudelliseen tutkimukseen. Uusi askel tähän suuntaan on 1984 budjetissa käyttöön otettava yritysten tutkimusvähennys. Valtio siirtää päätösvallan liike-elämälle. Liiketaloudellisen ajattelun etenemistä osoittaa Valtion polttoainekeskuksen muuttaminen osakeyhtiöksi ja VR:n taksojen nostaminen kahdessa vuodessa (1983—84) peräti 26 %:lla.

Ympäristöministeriön rooli

Ympäristön- ja luonnonsuojelun menot budjettiesityksessä ovat 70 milj. mk eli 0,08 % budjetista. Merkittävää lisäystä määrärahoissa ei ole, joidenkin kohdalla on jopa reaalista supistumista. Ympäristötutkimuksiin varataan 3,7 milj. mk (vertaa esim. teknologian kehittämisskeskus 254 mmk, tekninen ja kaupallinen tutkimus 21 mmk, yms.). Suojelualueiden hankintaan 21 mmk (eduskunta + 5 mmk?). Suunniteltujen suojelualueiden hankinta kestäisi kymmeniä vuosia tällä vauhdilla. Määrärahamielessä ympäristöministeriön perustaminen ei tuonut mitään muutosta. Ilman kaavoitus- ja asuntoasioita YM olisi milteipä huvittava miniministeriö. (Tosin raha ei tässäkään ole mielekäs mittari.)

Oleellista on tietenkin se, missä määrin ympäristöministeriö kykenee ja haluaa elinkeinojen ja yhteiskunnan sisällölliseen ohjaukseen. Kuitenkin esim. vesilain uudistusesityksen ovat valmistelleet tuomarit ja se esitellään oikeusministeriöstä. Ympäristöministeriön painoarvo mitataan sillä, missä määrin vesilakia uudistettaessa saadaan muutoksia vesistöjen käytön arvostusperusteisiin.

Valtionhallinnosta on jo varoittavia esimerkkejä olemassa. Vuonna 1970 perustettiin työvoimaministeriö. Työvoimaministeriötä kullissina käyttäen yleinen talouspolitiikka ja talouselämä pikku hiljaa vapautettiin koko työllisyyskysymyksen pohdinnasta. Keskustelu työn käsitteen ja työllisyyden sisällöstä vaiennettiin. Työllisyyskysymystä ei enää nähdä koko taloutta ja yhteiskuntaa läpäisevänä aspektina, joka pitäisi ottaa kaikessa päätöksenteossa huomioon. Työllisyysongelmasta tehtiin talouspolitiikan eräs reunaehto ja sen mukaan työllisyyttä nyt yritetään hoidella kaikenlaisin erityistoimenpitein ja ihmisten työhalua rajoittamalla (ns. työvoiman tarjonnan supistaminen).

Vahvojen ennusmerkkien mukaan ympäristölle on käymässä samalla tavalla. Ympäristön näkeminen koko taloutta ja yhteiskuntaa läpäisevänä aspektina on häviämässä. Ympäristöongelmien ratkaisut muunnetaan erillisiksi reunakysymyksiksi ja reuna-alueiksi. Ympäristö nähdään hallinnollisena lisukkeena ja ylimääräisenä kustannuseränä. Tämä on ollut suunta jo pitemmän aikaa. Esim. erillisten suojelualueiden perustaminen on tällaista eristämispolitiikkaa,

jolla varsinaiset elinkeinot (maatalous, metsätalous, teollisuus jne.) vapautetaan entistä vastuuttomampaan toimintaan. Tämä tie on vaarallinen tie.

Yhteiskuntapolitiikan uusi suunta

Valtion budjetti on asiakirja, johon tähänastisen pääoma- ja energiavaltaisen elinkeinopolitiikan ongelmat on koottu ja jonka avulla nämä ongelmat pyritään ratkomaan. Samalla valtion talouspolitiikka, budjetti sen keskeisenä osana, on torjuntakoneisto, jolla uuden kehityssuunnan luominen pyritään harkitusti estämään.

Tällä hetkellä on olemassa ainekset uudelle liitolle, jossa ympäristönäkökohdat ja yhteiskunnalliset arvostukset yhtyvät — ainakin jossain mielessä — rahatalouden ohi.

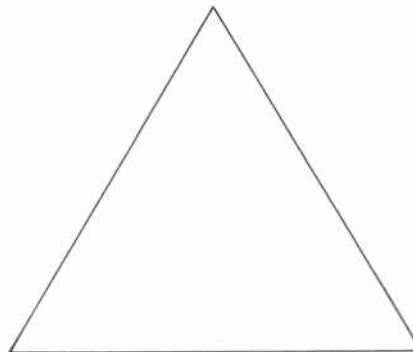
Tällä hetkellä rahatalouden ongelmista johdetaan ehdot ympäristölle ja yhteiskunnallisille arvostuksille. Poliitiikan perusteet olisi kuitenkin syytä kääntää luonnolliselle jalustalleen eli ympäristö- ja arvostuskriteereistä on johdettava ehdot rahataloudelle. Eli nykyinen politiikka on käännettävä ikäänkuin nurin.

Kaikilta osin tämä politiikan uusi suunta ei ole ristiriidassa rahatalouden omien ongelmienkaan kanssa. Luonnonmukaisemmat tuotantomenetelmät säästävät luonnonvaroja ja energiaa (vähentävät ns. inflaatiopaineita) ja nojaavat runsaan resurssin eli työvoiman käyttöön, siis työllistävät. Nykyinen tapa asettaa työllisyys, ympäristö, inflaatio ja valtion menot vastakkain, nähdä ne toistensa rajoitteena, osoittautuu virheelliseksi. Uuden elinkeinopolitiikan ja ympäristöpolitiikan myötä työllisyys, ympäristö ja inflaation rajoittaminen kulkevat samaan suuntaan, edellyttävät toisiaan, ovat ratkaisu toinen toisilleen.

Elinkeinojen sisällöllinen ohjaus edellyttää laajaa tutkimustyötä. Joensuun korkeakoulun energiatutkimus on esimerkki siitä, että tällainen tutkimus on mahdollista ja että vastaavaa tarvitaan muiltakin lohkoilta: maatalous, metsätalous, teollisuus, asuminen, ym. Ratkaisut on johdettava toimintarakenteiden muutoksista, eikä määrällisestä kasvusta sinänsä.

synteesi: politiikan uusi suunta, tavoitteiden yhtenevyys

teesi: taloudellinen
kasvu, kova teknologia

antiteesi: yhteiskunnan
ja ympäristön ongelmat

Budjettipolitiikka ja tavanomainen talouspoliittinen keskustelu näkee vain kaksi periaatteellista vaihtoehtoa yhden (rahatalouden) ulottuvuuden puitteissa:

- kuinka paljon kasvua?
- kiristää vai kiihdyttää kasvua?
- monetarismi vai keynesiläisyys?
- oikeisto vai vasemmisto?

Vastaavasti ay-liikkeen tapa nähdä ongelmat on yhtä rajoittunutta. Esim. SAK arvostelee sitä, että ensi vuoden budjetti jarruttaa talouden kasvua 0,5 prosenttiyksikköä ja että näin jää syntymättä 10 000 työpaikkaa. Ay-liike ohjaa vaatimusten esittämistapaa ja yleensä ihmisten ajattelua hyvin kapealle raiteelle.

Ympäristöpolitiikan ja ylipäänsä yhteiskunnallisen luovuuden näkökulmasta talouspolitiikan tavanomaiset vaihtoehdot (keynesiläisyys/monetarismi) ovat molemmat huonoja. Tarvitaan kolmas linja. Ympäristö- ja vaihtoehtoliikkeiden tehtävänä on avartaa näkökulmaa, osoittaa uusi tie. Täten ympäristöliikkeet eivät enää olisi yhden asian liikkeitä. Pikemminkin ne olisivat uusi valtatie.

LÄHTEITÄ:

Hallituksen esitys valtion tulo- ja menoarvioksi vuodelle 1984.

Ikonen Erkki: Istutusvelvoitteilla aikaansaadut tulokset, moniste 1981 (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos).

Joensuun korkeakoulu: Ylipitkän aikavälin energiavaihtoehdot Suomessa: kaksi skenaariota, Helsinki.

Leikola Matti: Metsänhoidon nykyiset suuntaukset, *Kanava* 11 (1983): 7, 471—474. Omavarainen maatalous -lehti.

Pyyhtiä Ilmo: Varjohinnat ja tuotannontekijöiden allokaatio Suomen tehdasteollisuudessa vuosina 1948—1975, *Suomen Pankki* 1976 D:42.

Savolainen Kari: Lestijoen käyttövaihtoehtojen taloudellisuus, *Oulun yliopiston kansantaloustieteen laitoksen julkaisu* N:o 20 1982.

Teollisuuden Keskusliitto (TKL): Teollisuus ja inflaation torjunta, muistio 1983.